

Spesialpedagogisk kompetanseutvikling

UH-nettverk for kompetanseløftet

9.mars 2023

Marit Mjøs, førsteamanuensis NLA Høgskolen

NLA
Høgskolen

Oppdraget

... ta utgangspunkt i dine egne begreper (skreddersøm, målsøm og hyllevare) og bruke disse til å si noe om forholdet mellom generell kompetanse og spesialpedagogisk kompetanse. I den forbindelse også få frem at kjennskap til historien og tidligere erfaringer kan være viktig både for å kunne forstå egen tid og aktuelle problemstillinger, men også for å kunne ha begrunnede antagelser om hvilke utfordringer samfunn, barnehage og skole vil stå overfor i tiden framover...

15-20 min

Spesialpedagogikk som fag er basert på

- ❖ En klar verdiforankring:
  - likeverd og like rettigheter for alle
- ❖ Et udiskutabelt ideologisk mål:
  - alle skal inkluderes i fellesskapet
- ❖ En optimistisk grunnholdning:
  - læring og utvikling er mulig for alle, bare forholdene legges til rette

... men hvordan dette framstår er avhengig av samfunnsmessig kontekst

Det som ikkje alltid er skjønleg ut frå dagens situasjon, kan lettare forståast når det vert sett inn i ein større historisk samanheng.

Tidlegare tiders synspunkter og oppfatningar (ideologiar) eksisterer i institusjonane og påverkar det som skjer her og no.

(Haug, 2021, s. 24)

Kompetanse

St.meld. nr. 30

(2003–2004)

Kultur for læring

Begrepet kompetanse brukt hele 544 ganger her

Kompetanseberetningen [...] leverte et antall notater i perioden 2003-2005 med tanke på politikkutforming.

Kompetanse defineres som evne til å møte komplekse utfordringer, en definisjon vi finner igjen i flere senere utredninger og meldinger.

Kompetanse er en prosess; noe vi gjør, framfor noe vi har.

(Imsen, 2022, s. 242)

*Alle som har fulgt
spesialpedagogikkens utvikling vet
[..] at faget aldri har sprunget ut av
pedagogikken, men har født seg selv
i møte med funksjonshemmede og
deres pårørende.*

(Dalen, 1994)

Det betyr at den spesialpedagogiske kompetansen må sees i sammenheng med og fokusere på utviklingen av både praksis og politikk.

En skole for "alle og enhver"
(allmueskoleforordningen)

Andre tiltak for "de andre"
(abnormskoleloven og vergerådsloven)

De «ikke-opplæringsdyktige»

**En
inkluderende
skole med
tilpasset
opplæring
for alle**

(Grunnskoleloven,
1969/1975)

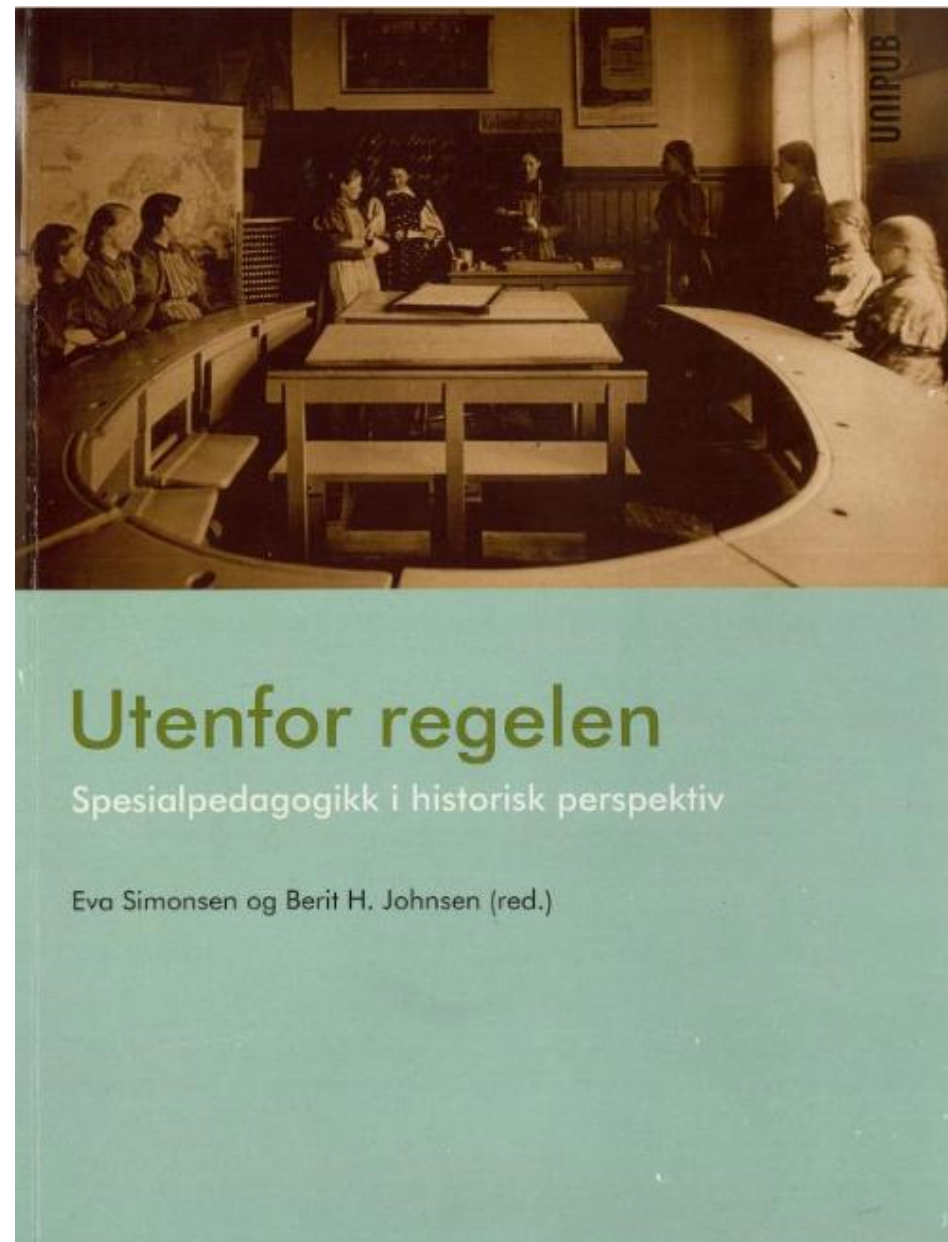

«Spesialskolene og normalskolen arbeidet ikke sammen for å realisere reformen i disse årene, men utviklet seg parallelt som de hadde gjort tidligere.»

Noen forhold synes å ha medvirket til dette:

1. Stortingsmeldingene omhandlet normalskolen og spesialskolene hver for seg
2. Mangel på dokumentert og artikulert kunnskap i spesialskolene
3. Den vanlige skolen tvilte på om spesialskolenes kunnskap og praksis var relevant for deres hverdag
4. Normalskolens begrensede entusiasme for integrering av denne elevgruppen.
Integreringstanken var statens visjon, ikke skolens.
5. Verken PPT eller BUP bidro med nye arbeidsformer som kunne påskynde en reell integrering.

(Sorkmo, 2007, s. 265-267)

«... den spesialpedagogiske profesjonen f.t. er lite opptatt av skolen som system og ramme for den faglige virksomheten.»

«... «forebyggende virksomhet» [teller] få prosjekter i den store sammenhengen. Det ser ikke ut til at faget i særlig grad har maktet å engasjere seg i et bredt tverrfaglig og tverretatlig samarbeid om oppvekstmiljøet.» (s. 16)

Utvikling og motseiingar i forskningsfeltet (Haug, s. 14-44):

1. Politikken som gjeld spesialundervisninga innanfor barnehagane og skuleverket har gradvis gått ein annan veg enn organiseringa av forkinga.
2. Den spesialpedagogiske forkinga har vore oppteken av dei som har hatt vanskar av ulikt slag, men har i mindre grad studert undervisninga i barnehage og skule.
3. Utviklingsarbeida har endra karakter frå å vere ei sak for og i det offentlege rommet, til å vere av verdi først og fremst for dei som er med på prosjekta.
4. Forkinga har i liten grad vore oppteken av det inkluderande perspektivet.
5. Det er i alle fall mi oppfatning at ei normativt orientert forking berre unntaksvis kan og bør gjerast av forskarar åleine.

Flere forskere er tydelige på at det eksisterer to forholdsvis adskilte tradisjoner innen spesialpedagogisk forskning, både internasjonalt og nasjonalt. Den ene tradisjonen fokuserer på vanskeområdene, også kalt vanskeperspektivet, mens den andre har et mer overordnet, inkluderende perspektiv. Samtidig er forskerne ved disse institusjonene også opptatt av å få til et forskningsmessig og faglig samarbeid mellom forskere med disse ulike perspektivene. (s. 6)

En av de viktigste utfordringene informantene beskriver synes å være opplevelsen av at spesialpedagogikk som fagfelt har lav prioritet, både i form av lite forskningsmidler og lite fokus. (s. 10)

Ekspertgruppen anbefaler at spesialpedagogiske emner med vekt på forebygging og tilpasset opplæring må vektlegges sterkere i barnehagelærer og grunnskolelærerutdanningene.

Ekspertgruppen anbefaler at det etableres partnerskapsavtaler mellom utdanningsinstitusjonene og PPT, barnehager og skoler med tanke på praksisopplæring og utvikling av problemstillinger for forskning.

Forholdet mellom det ordinære og det spesielle

- .. kommuner, fylkeskommuner og private eiere skal
- se det allmennpedagogiske og spesialpedagogiske tilbudet i sammenheng (Udir, 2022)

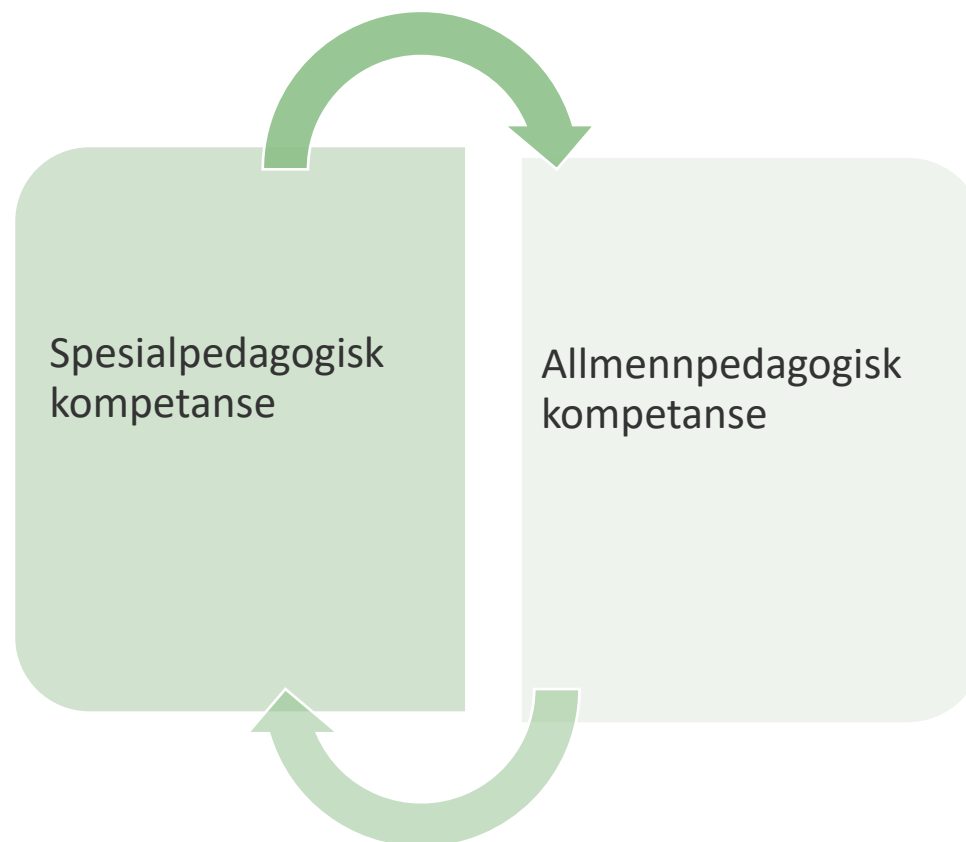
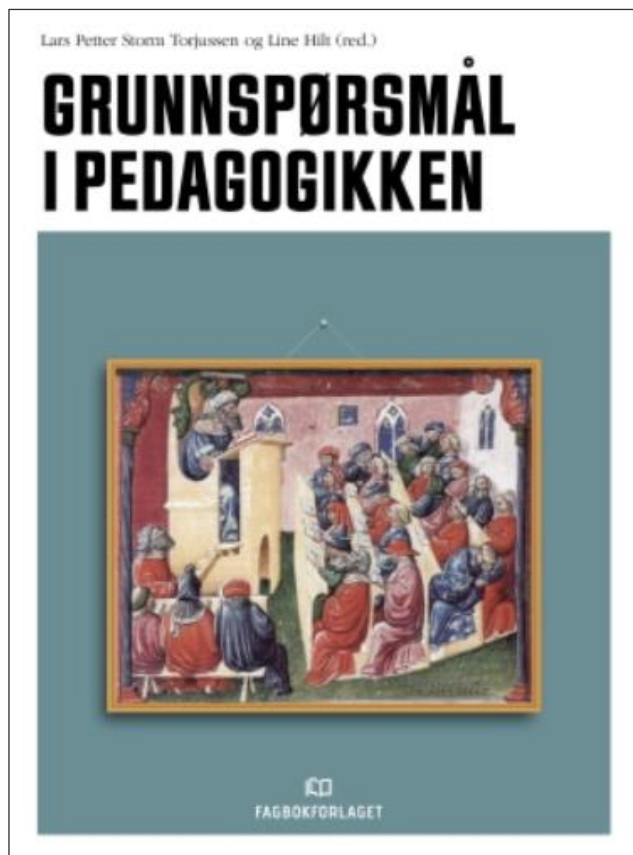
Spesialpedagogisk
kompetanse

Allmennpedagogisk
kompetanse

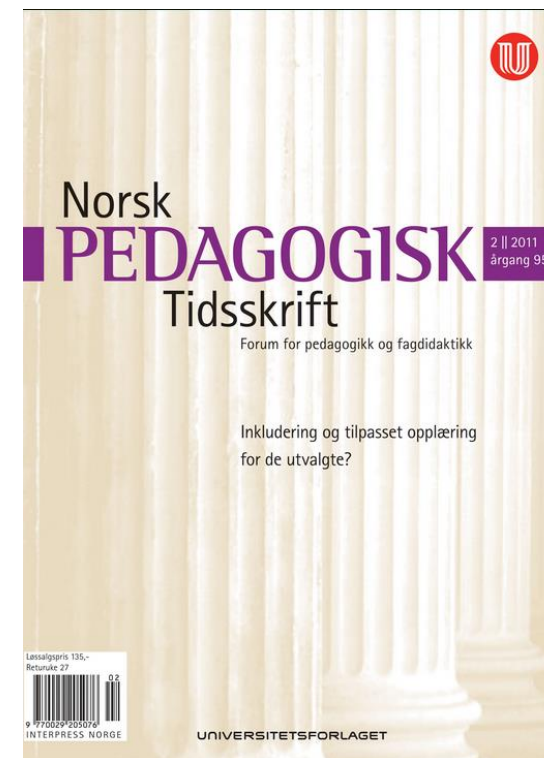
«.. det er elementer i den generelle pedagogikkens beskrivelse av mennesker som bidrar til et behov for en alternativ pedagogikk, en spesialpedagogikk rettet mot elever som den allmenne pedagogiske teorien skiller ut og beskriver som ikke normale.»

(Hausstätter, 2022, s. 91)

***Bør «spesialpedagogikk»
være et eget felt?***
(Grue, 2021)

***Er generell pedagogisk
kompetanse tilstrekkelig for å
sikre en inkluderende skole?***
(Thygesen m.fl., 2011)

marit.mjøs@nla.no

HYLLEVARE ELLER SKREDDERSØM?

- Hyllevare
  - Holdninger til mangfold
  - Trygt og godt læringsmiljø
  - Universell utforming
  - Skolens handlingsrom utnyttet
  - Medvirkning
- Skreddersøm
  - Spesifikke behov identifisert og ivaretatt
  - Tilrettelegge for individuelle behov

«Skreddersøm,
målsøm og hyllevare»

Mtp inkludering og
unngå stigmatisering
bør hyllevaren være så
varierte at det framstår
som naturlig at også
skreddersømmen
inngår som hyllevare.

(Mjøs, 2006)

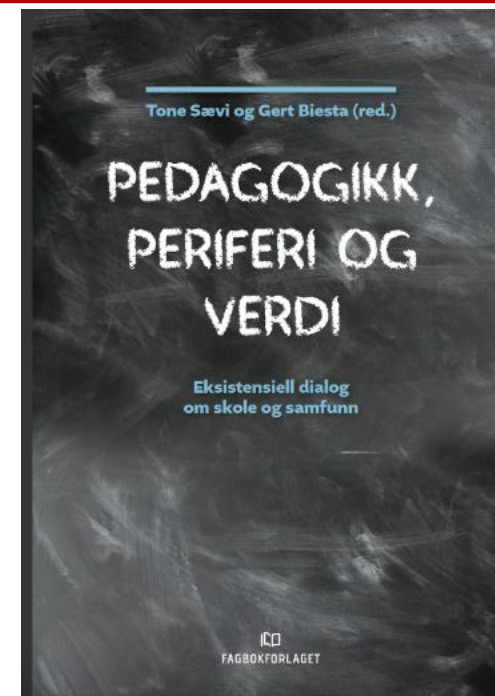
Spesialpedagogikk for alle?

Florian (2019) hevder at spesialpedagogikken må forstyrre **opplæringens normative senter**, et senter der den internasjonale kunnskapsøkonomiske konkurransen fungerer som 'motor', og dermed representerer en trussel mot både skolen og et framtidig demokratisk samfunn.

Min påstand er at **annerledesheten** representerer en verdi, kanskje også en hjelp for den enkelte til å våge å se og **anerkjenne annerledesheten hos seg selv**. Det kan være en nødvendig støtte til den såkalte «generasjon prestasjon», som opplever krav til vellykkethet på alle områder og dermed utvikler stress og psykiske vansker. Dersom man får oppleve et verdsatt mangfold, vil det kunne være lettere å akseptere seg selv også om man ikke vil eller kan leve opp til alle krav som skolen signaliserer. (Mjøs, 2020)

marit.mjøs@nla.no

jeg er så annerledes
jeg tviler på at
noen kommer til å tåle meg
jeg er dømt til å være utstøtt
det er helt utenkelig at
noen vil ta meg inn i varmen
jeg er helt udugelig
jeg tror ikke at
noen kan bli glad i meg
alle mener jeg er stygg og rar
det er lite sannsynlig at
jeg er sånn jeg skal være

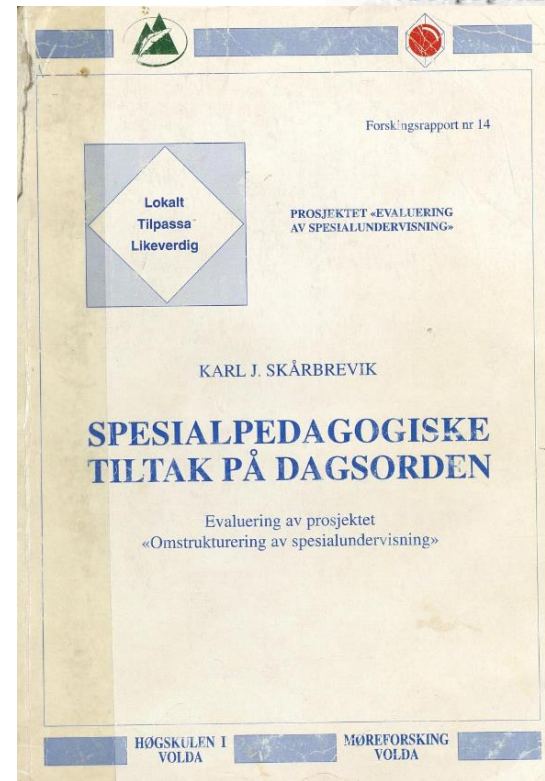
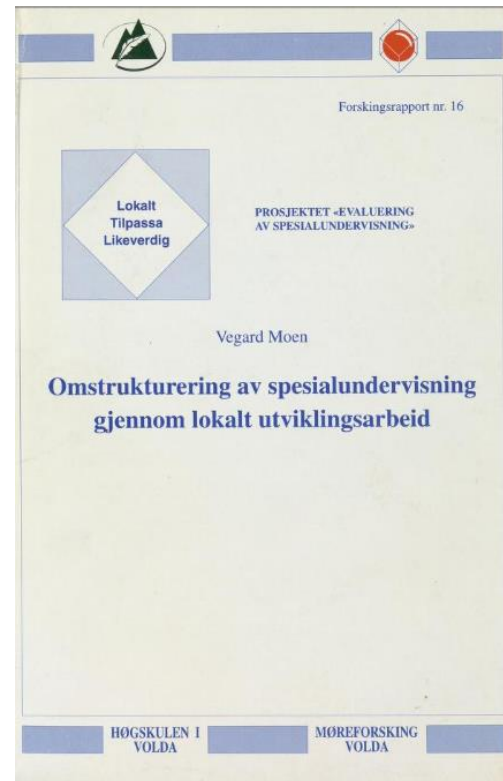
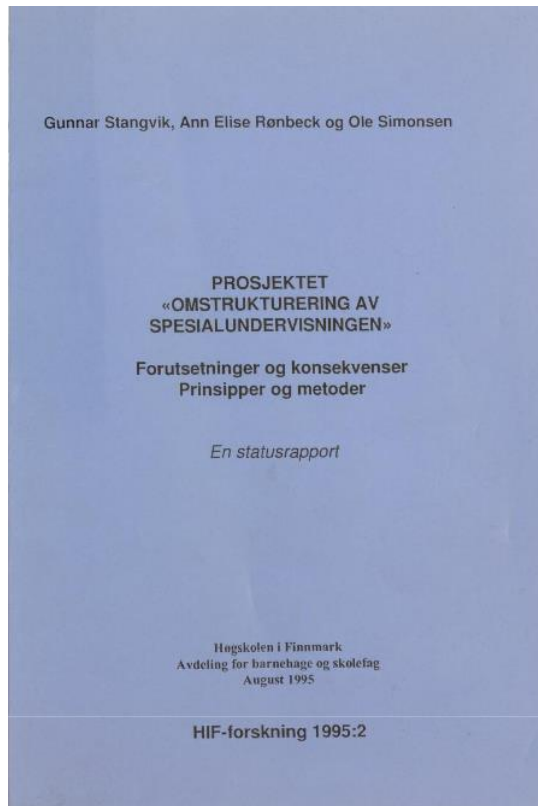

Omstrukturering på det spesialpedagogiske feltet før årtusenskiftet

Hva en ønsker å oppnå med omstruktureringen er beskrevet i en rekke offentlige dokumenter:

- 1.St.meld.nr.54(1989-90).Om opplæring av barn, unge og voksne med særskilte behov.
  - 2.St.meld. nr 50 (1980-81)Om statens skoler for spesialundervisning
  - 3.St.meld. nr 61 (1984-85)Om visse sider ved spesialundervisninga og den pedagogiske-/psykologiske tenesta
  - 4.St.meld. nr 54 (1989-90)Om opplæring av barn, unge og voksne med særskilte behov
  - 5.St.meld. nr 35 (1990-91)Om opplæring av barn, unge og voksne med særskilte behov
  - 6.St.meld. nr 36 (1990-91)Organisering og styring av utdanningssektoren
  - 7.St.prp.nr. 1 (1987-88) Kirke og undervisningsdepartementet
- 1 (1989-90) Kirke og undervisningsdepartementet
, sentralt: Prosjektplan (PA-bok) av 23.09.88
nst. nr 12 (1987-88) Kirke og
ngsdepartementet

Samme mål som for Kompetanseløftet?

**Omstruk-
turering
av spesial-
undervisning**

Omstrukturering av spesialundervisning

Erfaringer og resultater fra det lokale utviklingsprogrammet

Kirke-, utdannings- og forskningsdepar

Målet med omorganiseringen har vært

- å sikre alle barn, unge og voksne et godt og meningsfullt utdanningstilbud, tilrettelagt og tilpasset den enkeltes behov
- å gi et tilbud til den enkelte i lokalsamfunnet
- å bygge opp lokale nettverk av personer og miljøer med kunnskap og erfaring for å møte alle former for lærebehov

Meld. St. 6

(2019–2020)

Melding til Stortinget

Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO

Kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis

Kompetanseløftet er et tiltak for ledere og ansatte i barnehager, skoler og PP-tjenesten, og skal bidra til at den spesialpedagogiske hjelpen er tett på de barna som har behov for det.

Målet er at alle barn og unge opplever et godt tilpasset og inkluderende tilbud i barnehage og skole.

Forskningsrådet

NOK 5 691 365 000 i 2022

SpedAims - Et nasjonalt forskningssenter

SpedAims mål er å bedre læring, trivsel og motivasjon for barn med særskilte behov. Dette skal vi gjøre gjennom spesialpedagogisk forskning av høy kvalitet.

marit.mjos@nla.no

NLA
Høgskolen

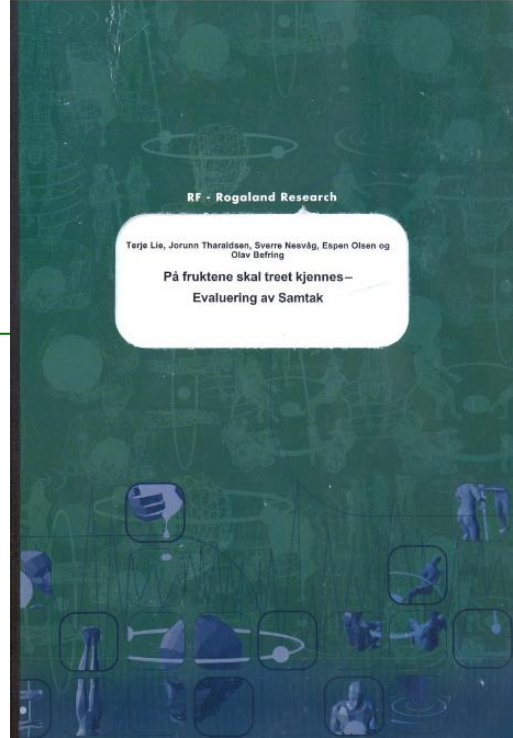
Hva skjedde ved årtusenskiftet?

- SAMTAK – et 3-årig praksisrettet kompetanseutviklingsprogram for PPT og skoleledere for å styrke PP-tjenestens kompetanse innen sosiale og emosjonelle vansker, lese- og skrivevansker, sammensatte lærevansker og systemrettet arbeid
- En «top-down»-modell med lite rom for lokale tilpasninger
- Samtidig ble 300 stillinger overført fra Statped til PP-tjenesten, fordelt av Fylkesmennene

Resultater:

- Programmet har bidratt til å gjøre de gode bedre, heller enn å løfte de som trengte det mest.
- Midlene til PPT var øremerket for en 5-årsperiode – deretter gikk de inn i rammetilskuddet til kommunene.

marit.mjøs@nla.no

Endringer i det spesialpedagogiske støttesystemet

Kompetanseløftet skal bygges opp over fem år (2020-2024), og ses i tett sammenheng med omorganiseringen i Statped. Fra 2025 skal kompetanseløftet være en varig ordning som skal bidra til å utvikle og vedlikeholde kompetansen på feltet.

Samtidig skal oppgavene til Statped (statlige spesialpedagogiske støttetjenester) bli tydeligere og mer spisset for barn med varige og omfattende behov. Endringene i Statped iverksettes i løpet av en femårsperiode, og i denne perioden skal kommuner og fylkeskommuner gjennom kompetanseløftet videreutvikle sin kompetanse både på de mest vanlige spesialpedagogiske utfordringene, men også på sammensatte og relativt komplekse utfordringer.

<https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/lokal-kompetanseutvikling/kompetanseloftet-for-spesialpedagogikk-og-inkluderende-praksis/#a183007>

Et samlet utfordringsbilde

- PPT er ikke spesielt godt rustet til å påta seg nye eller utvide omfanget av arbeidsoppgaver.
- For lav bemanning ser ut til å utgjøre en større utfordring enn lav kompetanse.
- KD foreslår i ny oppl.lov å dreie PPTs arbeid over mot mer forebyggende arbeid, men inneholder ingen argumenter for å øke bemanningen.
- Så lenge statsforvalterens tilsyn kun handler om sakkyndighetsarbeid, legger det føringer for prioriteringer.

(s. 53-56)

Bemanning i
PP-tjenesten:

Tilstrekkelig for å oppfylle
tjenestens mandat?

Therese Marie Andrews
Børst-Cato Hustad

NE rapport nr. 12/2022

marit.mjøs@nla.no

INKLUDERING

LIKEVERD OG DELTAKELSE

SYSTEMORIENTERTE FØRINGER
TILPASNING I ORDINÆR UNDERVISNING

LOVBESTEMT RETT TIL DELTAKELSE I
ORDINÆR UNDERVISNING

MÅL OM MINDRE SPESIALUNDERVISNING

LEGITIMERING

ØKT KUNNSKAPSNIVÅ

ØKT LÆRINGSTRYKK KUNNSKAPSTESTER

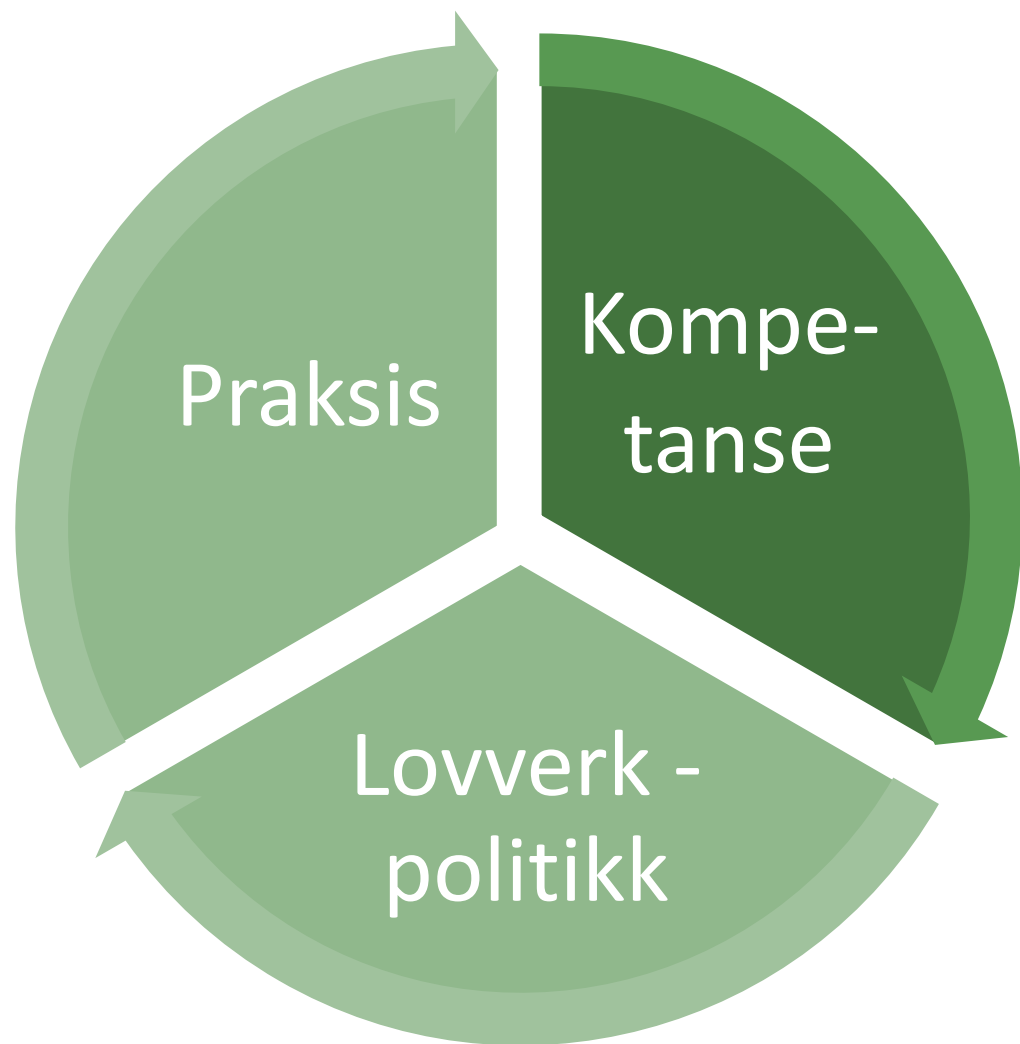
STANDARDISERT ORDINÆR
UNDERVISNING

EFFEKTIVITET OG UTBYTTE

NEDPRIORITERING AV ELEVER MED
SÆRSKILTE BEHOV
SEGREGERT SPESIALUNDERVISNING

SKOLEN SOM VERDIKONTEKST

(Uthus, 2020, s. 93)

For å ivareta det som har vært og bør være spesialpedagogikkens basis og eksistensberettigelse, må forskning / kunnskapsutvikling omfatte flere perspektiver:

- Praksis- og metodeutvikling – en teknisk-instrumentell forskningsinteresse
- Utvikle forståelse og selvforståelse – en fortolkende forskningsinteresse
- Et kritisk perspektiv – en frigjørende forskningsinteresse

(jfr Tøssebro, 1999, s. 268-269)

Takk for oppmerksomheten 😊

Marit Mjøs, mmj@nla.no

NLA
Høgskolen

Referanser

- Andrews, T. M. & Hustad, B.-C. (2022). *Bemanning i PP-tjenesten: Tilstrekkelig til å oppfylle tjenestens mandat?* Nordlandsforskning.
<https://nforsk.brage.unit.no/nforsk-xmlui/handle/11250/3030768>
- Befring, E. & Sæbø, J. (1993). *Spesialpedagogiske forskningsoppgaver. Utredning om kunnskapsstatus og behov for forskning på det spesialpedagogiske området* [Rapport 28]. Norges Forskningsråd / Institutt for spesialpedagogikk, UiO.
- Dalen, M. (1994). Den spesialpedagogiske utdanningen i støpeskjeen. *Spesialpedagogikk*, 59(5), pp.42-44.
- Florian, L. (2019). On the necessary co-existence of special and inclusive education. *International Journal of Inclusive Education*, 23(7-8), 691-704.
- Grue, J. (2021). Bør "spesialpedagogikk" være et eget felt? I L. P. S. Torjussen & L. T. Hilt (Red.), *Grunnspørsmål i pedagogikken* (s. 371-386). Fagbokforlaget. .

Referanser

- Hausstätter, R. (2022). Utdanningens normalitetstradisjoner. I H. Thuen, S. Myklestad & S. Vik (Red.), *Pedagogikkens idé og oppdrag* ((s. 76-93). Fagbokforlaget Open Access
- Imsen, G. (2022). endringer i pedagogikkfaget etter tusenårsskiftet. I H. Thuen, S. Myklestad & S. Vik (red.), *Pedagogikkens ide og oppdrag* (s. 239-259). Fagbokforlaget. Open Access
- Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (1995). *Omstrukturering av spesialundervisning*. <https://nb.no>.
- Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (1996). *Omstrukturering av spesialundervisning. Erfaringer og resultater fra det lokale utviklingsprogrammet*. <https://nb.no>.
- Lie, T., Tharaldsen, J., Nesvåg, S., Olsen, E. & Befring, O. (2003). *På fruktene skal treet kjennes - Evaluering av Samtak* (RF-2003/028). Rogalandsforskning.

Referanser

- Mjøs, M. (2006). *Skreddersøm, målsøm og hyllevare: Spesialundervisning, tilpasset opplæring og ordinær undervisning i en inkluderende skole*. Paper til 2. nasjonale forskningskonferanse om forskning om funksjonshemming. NNFF.
- Mjøs, M. (2020). Det perifere som sentral verdi i en skole for et demokratisk samfunn. I T. Sævi & G. J. J. Biesta (Red.), *Pedagogikk, periferi og verdi. Eksistensiell dialog om skole og samfunn* (s. 39-56). Fagbokforlaget.
- Moen, V. (1996). *Omstrukturering av spesialundervisning gjennom lokalt utviklingsarbeid*. Høgskulen i Volda / Møreforskning i Volda.
- Skårbrevik, K. J. (1996). *Spesialpedagogiske tiltak på dagsorden. Evaluering av prosjektet "Omstrukturering av spesialundervisning". Samandrag av rapporten*. (15). Høgskulen i Volda/Møreforskning.
- Sorkmo, J. (2007). Epilog. I E. Simonsen & B. Johnsen (Red.), *Utenfor regelen. Spesialpedagogikk i historisk perspektiv* (s. 253-276). Unipub forlag.

Referanser

- SPESPED. (2014). *Utdanning og forskning i spesialpedagogikk - veien videre. Rapport fra ekspertgruppen for spesialpedagogikk*. Norges forskningsråd.
- Stangvik, G., Rønbeck, A. E. & Simonsen, O. (1995). *Prosjektet "Omstrukturering av spesialundervisningen". Forutsetninger og konsekvenser. Prinsipper og metoder*. (En statusrapport. HIF-forskning 1995:2). Høgskolen i Finnmark.
- Thygesen, R., Briseid, L. G., Tveit, A. D., Cameron, D. L. & Bobo, V. K. (2011). Er generell pedagogisk kompetanse tilstrekkelig for å sikre en inkluderende skole? *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 95(2), 103-114.
- Tøssebro, J. (1999). Epilog - refleksjoner over status innen norsk forskning om spesialundervisning. I P. Haug, J. Tøssebro & M. Dalen (Red.), *Den mangfoldige spesialundervisninga. Status for forskning om spesialundervisning* (s. 258-274). Universitetsforlaget AS.
- Uthus, M. (2020). *Spesialpedagogen i en inkluderende skole. Mot nye mål og ny mening*. Gyldendal.